

"גם לנשמה מגיע אוכל"

הגות מחשבה חידושים ואקטואליה לפי סדר פרשיות השבוע

פרשת ראה שנת תשפ"ג

1. מדוע יש חיוב לחנך קטנים למצות עליה לרגל הרי אין להם קרקע ומי שאין לו קרקע פטור?
2. אדם היכול לעבוד כדי להביא פרנסה ואינו עובד האם יש מצוה לתת לו צדקה? הוכח מפרשת השבוע!
3. מדוע רק בצדקה הצריכה התורה לומר שלא יהא לך קשה להוציא כסף ולא בשאר מצוות?
4. מה עדיף בצדקה תרומה אחת גדולה או תרומות קטנות? הוכח מפרשת השבוע!
5. האם עניים של משפחתו קודם לשאר עניים אפילו אם למשפחתו יש כדי מחייתם? הוכח מפרשת השבוע!
6. האם מותר לעני להציג את עצמו כאילו הוא בעל מום כדי שירחמו עליו יותר ויתנו לו יותר צדקה? הוכח מפרשת השבוע!
7. עשיר שאינו נותן צדקה האם מותר לרמאות אותו כדי שייתן כסף לקנות עיר ולחלקם לעניים?
8. האם יש חיוב לתת צדקה לעני כדי שיוכל לקיים מצוות? הוכח מפרשת השבוע!
9. אדם שהולך לאסוף כסף לצדקה האם מקבל שכר יותר מהנותן צדקה? הוכח מפרשת השבוע!
10. מי שאין לו כסף לתת צדקה לעני הבא לפניו אבל מחזק ומעודד אותו בדברים האם קיים מצות צדקה? הוכח מפרשת השבוע!
11. איך אמרינן שכל מי שמעשר מתעשר והרי במציאות אין אנו רואים שאנשים שנתנו מעשר התעשרו?
12. מדוע מי שמעשר מקבל דווקא את הברכה של עשירות?
13. המשתתף בסעודת שמחת חתונה והגיע עני כדי לבקש צדקה האם מחוייבים לתת לו שהרי העוסק במצווה פטור מהמצווה?
14. הנותן צדקה וסיפר על כך לאשתו האם זה נחשב למתן בסתר? הוכח מפרשת השבוע!
15. מדוע רק בהריגת עיר הנידחת הבטיחה התורה שלא תתרגל לאכזריות ולא בכל מיתת בית דין?

חידה

איזה דג עולה ליבשה בערב שבת וחוזר לים במוצאי שבת?

"וַנְּתַתִּי לָהֶם בְּחֻמּוֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב וּמַבְנִים וּמַבְנֹת שֵׁם טוֹב אֲשֶׁר לֹא יִכְרַת"
 כל דברי התורה והלימוד בעלון זה מוקדשים השבוע
 לע"נ מו"ר זקני חכם עזרא בן מזל שעיו זצוק"ל
 ת.נ.צ.ב.ה

עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"
 לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן
 רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

מדוע יש חיוב לחנך קטנים למצות עליה לרגל הרי אין להם קרקע ומי שאין לו קרקע פטור?

והקשו הטורי אבן במסכת חגיגה (דף ו' ע"א) וכן השפת אמת, והחזון איש (או"ח סימן קכ"ט אות ג) איך מבואר במשנה במסכת חגיגה (דף ב' ע"א) דקטן מתחייב במצות עליה לרגל משום חינוך, והרי נאמר בגמרא במסכת חגיגה (דף ו' ע"א) דהכלל הוא שאין מחייבים את הקטן אלא אם כיוצא בו בגדול הרי זה מחויב, ואין חסרונו אלא משום גילו הקטן, אבל כל שיוצא בו בגדול פטור, אף את הקטן אין מחייבים וא"כ כיוון שלקטן אין קרקע איך מחייבים להביאו, והלא אף אם הוא היה גדול היה פטור?

הטורי אבן (במסכת חגיגה דף ו' ע"א) מתרץ: שיש חילוק בין פטורי ראייה מחמת חסרון שבגופו כגון חרש וסומא דכיון דבכה"ג גדול פטור קטן נמי לאו בר חינוך הוא, לפטורי ראייה מחמת דבר אחר שלא בגופו כגון מחמת שאין לו קרקע, אף על גב דגדול לאו בר חיוב הוא מה"י קטן בר חינוך הוא, דאלת"ה בטלת חינוך מרוב קטנים דרובן ככולם אין להם קרקע בקטנותם משא"כ פטורי מחמת חסרון שבגופו דלא שכיח כל כך.

השפת אמת בגמרא במסכת חגיגה (דף ו' ע"א) והטורי אבן במסכת חגיגה (דף ו') מתרצים: כל היכא דהחיסרון משום קטנות אע"ג דליכא בגדול אתי שפיר, דרך בדבר שהוא חסרון מצד עצמו כגון ליתן לקטן ארבע מינים פסולים בשביל חינוך על זה אמרינן דכיון דלא הויא דומיא דגדול לא מקיים מצות חינוך, לפי זה אתי שפיר שזה שאין לו קרקע הוא משום קטנות דקטן בדרך כלל אין לו קרקע ובכהאי גוונא מחנכים.

עוד אפשר לתרץ על פי מה שכתב השפת אמת (חגיגה ו' ע"א) וכן בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן של"ו) דהיה נראה דרב אמי אינו פטור אלא מלעלות, מדכתיב לא יחמוד איש את ארצך בעלותך כו' אבל אין הכי נמי אם הוא בירושלים צריך להראות פני ה' כדכתיב יראה כל זכורך, ומעליה בלבד פטרו קרא דבעלותך לראות את פני ה' אלהיך שלש פעמים בשנה, לפי זה אפשר לתרץ שרק בירושלים חייבים קטן בראייה. אבל אינו מסתבר לתרץ כן: משום דלא מצינו פוסק שיאמר שרק בירושלים צריך לחנך קטן במצות עליה לרגל.

אדם היכול לעבוד כדי להביא פרנסה ואינו עובד האם יש מצוה לתת לו צדקה?

זה מן הנמנע שרבו מאד האנשים שאין להם מעות בעין, והם בעלי מלאכה, שיתפרנסו מן העשירים ולא היה הקומץ משביע את הארי, חזינן להדיא מדבריו שמי שיכול להתפרנס, אין לו ליקח מהצדקה, כמו מי שיש לו ולא רוצה להתפרנס משלו.

הכללי יקר (שמות כ"ג ה) כתב וז"ל: מכאן תשובה על מקצת עניים בני עמינו, המטילים את עצמם על הציבור ואינן רוצים לעשות בשום מלאכה, אף אם בידם לעשות באיזו מלאכה או איזה דבר אחר, אשר בו יכולים להביא שבר רעבון ביתם, וקוראים תגר אם אין נותנים להם די מחסורם, כי דבר זה לא צוה ה', כי אם עזוב תעזוב 'עמו', הקם תקים 'עמו', כי העני יעשה כל אשר ימצא בכוחו לעשות, ואם בכל זה לא תשיג ידו, אז חייב כל איש מישראל לסעדו ולחזקו, וליתן לו די מחסורו אשר יחסר לו, ועזוב תעזוב אפילו עד מאה פעמים. ובספר באורח צדקה (פ"ה הערה כ"ו) מביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם יש לו אשה וילדים צריך ליתן עבורם, שהרי הם לא חטאו.

מדוע רק בצדקה הצריכה התורה לומר שלא יהא לך קשה להוציא כסף ולא בשאר מצוות?

לאכול ולא יהיה לו תערומות על ה', ולעני אין כל חילוק אם נתן לטובתו או לא.

וכעין זה כתב החיד"א (בספרו פני דוד ס"ק ט"ז) וז"ל שמעתי באומרים ומטו בה משם מהור"י כולי זה"ה במה שכתוב דשרי לנסויי במעשר ומדברי הטור (סימן רמ"ז) מוכח דה"ה בצדקה שרי לנסות כדכתיב ובחונני נא בזאת, ומרן בבית יוסף כתב דמשמע פרקא קמא דתעניות דדווקא במעשר מותר לנסות אבל לא בשאר צדקה והרב פרישה נתן טעם לטור, והרב כנסת הגדולה כתב דבתשובה למהר"ר מתת'א טריויס כתב כדברי הטור, והשתא לדעת הטור וסייעתו זה רמז הכתוב ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר וכו' כלומר לא תצטער אם תיתן על מנת כי בגלל הדבר הזה ותסתפק דה"ד במעשר לא צדקה לא היא אלא גם בצדקה שרי לנסויי כדעת הטור וסייעתו עכ"ד.

"שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלוהיך" (טו טז).
אומרת הגמרא במסכת פסחים (דף ח' ע"ב) אמר רב אמי דמהא דכתוב פרשת כי תשא (לד כד) "ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה' אלהיך שלש פעמים בשנה" דרשינן כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל, ושאין לו קרקע אין עולה לרגל.

ובפתח הבית במסכת פסחים (דף ח' ע"ב אות ס"ז) הקשה: למי"ד עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראייה הויא איך ייתכן הדבר הרי עדיין לא הייתה להם קרקע?

ותירץ: שארץ ישראל ירושה לנו וחשיב כהייתה להם כבר הקרקע, וכנראה כוונתו שהיא מוחזקת לנו מאבותינו, וכעין זה הקשה באור חדש במסכת פסחים (דף ג' ע"ב) בשם השאגת אריה על מה שכתבו התוספות במסכת פסחים (דף ג' ע"ב) שמי שאין לו קרקע פטור גם מפסח, א"כ איך עשו פסח במדבר, ותירץ דארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו.

ובמשנה למלך הלכות חגיגה (פרק ב) על הרמב"ם שכותב כל הפטורים מלעלות לרגל: הקשה וז"ל דע דבפרק קמא דפסחים (דף ח) אמרינן א"ר אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל וכל שאין לו קרקע אינו עולה, ולא ידעתי למה השמיט רבינו דין זה, ואי משום דבפ"ק דחגיגה תנן הכל חייבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן, ולא תני להא דמי שאין לו קרקע, הא לא קשיא וכמו שהקשה התוס' שם בד"ה חוץ ותרצו דאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ, ומוכח מדבריהם דהא דמי שאין לו קרקע הויא הלכתא פסיקתא, וכן מוכח ממה שכתבו בפ"ק דפסחים (דף ג' ד"ה מאלה) ודברי רבינו צריכים לי תלמוד.

וכן בצ"ח במסכת פסחים (דף ח' ע"ב) כתב דהגאון מוהר"ר ישעיה פיק הקשה למה לא הביא הרמב"ם הך מילתא דר' אמי כיון שאין חולק עליו, ע"ש שמאריך שיש חולק על דין זה, ובשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קכ"ד) דן מדוע השמיט הרמב"ם הלכה זו.

ובמאירי במסכת חגיגה (דף ב' ע"א) כתב בגמרא פסחים אמרו כל מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל, אלא שרוב פוסקים לא הביאוהו.

"כי יהיה בך אביון... לא תאמץ את לבבך ולא תקפוצ' ... כי פתח תפתח את ידך" (טו ז).

יש לחקור אדם היכול לעבוד ולפרנס את עצמו ואת בני ביתו ואינו מתפרנס, אלא הולך בטל האם יש מצוה לתת לו צדקה או דילמא אפילו באופן שיכול לעסוק לפרנסתו ואינו עוסק יש מצוה לתת לו צדקה.

הנה בספר חסידים (סימן אלף ל"ה) נאמר וז"ל: אם תראה איש שיכול ללמוד והוא מבין וסופר שיכול לכתוב ואינם רוצים ללמוד ולכתוב, אם תיתן להם צדקה, קורא אני עליהם לצדקה והנה צעקה (ישעיה ה' ז') שנאמר (שם כ"ז י"א) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחוננו.

וכן כתב בשו"ת מהרשד"ם (יו"ד סימן קס"ו בתו"ד) וז"ל: ופשיטא שאין חילוק בין מי שיש לו ואינו רוצה להתפרנס, למי שאין לו מעות בעין ויכול להתפרנס ממקום אחר ממלאכה או אומנות או סחורה, שאם יעלה בדעת שכל מי שאין לו מאתים זוז בעין ויכול להרוויח מזונותיו במלאכה או בעניין אחר יתפרנס מן הצדקה, אין ספק שהיה

"נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוהיך בכל מעשך ובכל משלח ידך".

הנה בכתב סופר בפרשה הקשה וז"ל לא מצינו בשום מצוה שיהיה אונתנו שבעת עשיית המצווה לא ירע לבבו, גם במצוות כאלו שיש בהם חסרון כיס והפסד רק במצוות צדקה.

נראה לומר: דהכי פירושו דהאי קרא "ולא ירע לבבך" לא יחשב לך כרוע לב כמי שעושה את המצווה שלא כהוגן "בתתך לו" עם הכוונה כי "בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשיך" כי מיוחדת היא מצוות צדקה שאף שנותן שלא לשמה מקובלת היא לפניו יתב"ש.

ובטעם הדבר: נראה לומר כי במצוות שבין אדם למקום הלא אם תצדק מה תיתן לו, וא"כ עיקר המחשבה הטובה דרחמנא ליבא בעי, ואם כל עשייתו הוא כדי לקבל שכר, אם כן אינו חפץ לעשות רצון ה' רק רצון עצמו וחסר מעיקר המצווה, מה שאין כן במצווה דצדקה שהיא בין אדם לחבירו, עיקר החפץ ורצון ה' הוא שיהיה לעני מה

בקרבו ע"י הרחמנות שיש לו על העני, ורק ייתן כדי לקיים מצות השם כשאר מצות שמקיים לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. אמנם איך יעשה זאת, הלא מדת הלב, ומה גם לב הישראלי שהם רחמנים בני רחמנים לרחם על האומללים וכואב לבו בקרבו ברואו איך העני מתגולל בעניו, לזה יש עצה שקודם כל ייתן להעני מה שמצטרך לו, בזה השקית הרחמנות שבקרבו ואח"כ ייתן עוד דבר מה נוסף למה שנתן בתחלה, דנמצא דאחר שנתן לו בתחלה כבר השקית הרחמנות ושוב אין לו עליו רחמנות, ומה שנתן הוא נותן רק בשביל לקיים מצות צדקה שצווה השם, ובזה יישא ברכה מאת ה' בשביל שנתן לקיים ציווי של ית"ש, וזה המכוון בפסוק הנ"ל "נתן תיתן", היינו שקודם ייתן מה שצריך להעני ושוב אינו בעל רחמנות, ואח"כ תיתן ג"כ עוד בשביל לקיים ציווי האל ליתן צדקה, והנתינה השנית אינו למען כי ירד לבבו על העני, וזה ולא ירע לבבך בתתך לו, היינו ששוב לא הוי בשביל רוע הלב היינו הכאב הלב בשביל הרחמנות רק בשביל מצות צדקה, ואז כי בגלל דבר זה שנתן רק לכבודו יתברך לקיים מאמרו יתברך יברכך ה'.

ועוד אפשר לומר: שדווקא פה צריך ציווי מיוחד משום שאדם יכול לחשוב מה אני צריך בכלל לעזור לשני, הרי אני יכול להפסיד מזה וגם להגיע למצב הזה לכן הזהירה התורה אל ירע, ועיין בשו"ת לבושי מרדכי אורח חיים מהדורה קמא בהקדמה.

מה עדיף בצדקה תרומה אחת גדולה או תרומות קטנות? הוכח מפרשת השבוע!

כתב הגאון היעב"ץ בספרו לחם שמים על המשניות (אבות שם) לאחר שהביא דברי הרמב"ם: "מה שכתבו בו הרמב"ם... אינו נראה לי להחזיקו במושלם, כי לדעתי הוא בהיפוך, אדרבה, יותר שר ישר לנותן מאה זהובים בפעם אחת – משני צדדים, אם מחמת שכופה יצרו בדבר גדול שהוא חשוב יותר מאוד, מנותן במאה פעמים שאינו כבד עליו כל כך, ואפילו אם נותן בבת אחת אין בה כבישת היצר כמו בנותן אותן לאחד, כל שכן אם יחלקם לעתות ולפרקים, הרי מצד הנותן יפה כוחו באחד מבהרבה, וראוי עכ"פ לשכר גדול יותר - דלפום צערא אגרא, ואם מצד המקבל גם כן טוב יותר שייתן לעני אחד דבר מסוים שיוכל להתפרנס בו משיתן להרבה עניים, ולא יגיע לאחד מהם מתנה מרובה שתספיק לו ותהא טובה שלימה... על כן הדבר ברור בעיני שהדבר בהיפוך ממה שחשב בו הרמב"ם בהניחו כלל זה בהחלט... והכל לפי העניין והאדם."

כיוצא בזה מצינו בספר חסידים (סי' סא) וז"ל: "כתיב בקהלת (ד' ו) 'טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח'... טוב לאדם לפרנס אחד, אם אין לו אלא לפרנס נפש אחת, טוב משיתן לחמשה ולא יספיקו, נמצא חפנים עמל, לפי שכל אחד חסר, אבל אם גם אחרים נותנים לכל אחד ואחד, טוב לו לתת גם הוא לכל אחד ואחד, ועל זה נאמר (תהלים קיב ט) 'פזר נתן לאביונים', והיינו, שהדבר תלוי לפי העניין, כי אם גם אחרים נותנים לכל העניים, אזי טוב שייתן גם הוא לכל אחד ואחד, כי בסופו של דבר יהיה לכולם די סיפוק, ואם אין אחרים נותנים – טוב שיפרנס נפש אחת שתהיה לו כדי סיפוקה."

החיד"א בספרו נחל קדומים (פרשת ראה) מביא את דברי הרמב"ם וכתב דלאו כללא היא דאם יש עכשיו עני ונצרך למאה זהובים בוודאי דיש זכות ומצווה יותר מאשר לחפש הרבה עניים.

הנה, איתא במכילתין (ט ע"ב) לעניין מעלת מצות צדקה: "אמר רבא אישתעי לי עולא... משמיה דר' אלעזר, מאי דכתיב (ישעי' נט, יז) 'וילבש צדקה כשריון', לומר לך - מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול, אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. רבי חנינא אמר מהכא (שם סד, ה) 'וכבד עדים כל צדקותינו', מה בגד זה כל נימא ונימא מצטרפת לבגד גדול, אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול'. מכאן הוכיח המהר"ל (שם) דלא כדעת הרמב"ם הנה, וכתב: "כי כאשר האדם עושה מצוה מכל שאר מצות, הנה המצווה הזאת מצוה יחידית, וכאשר עושה עוד מצוה היא ג"כ יחידית, ואין שתי מצות מצטרפים להיות מצוה אחת גדולה רק הם שני מצות, אבל הצדקה אינו כך, רק כאשר נותן היום פרוטה ולמחר פרוטה מפרוטה ועד אלף זהובים, אצל השי"י אינו נחשב שנתן כך וכך פרוטות, רק אצל השי"י נחשב כי עשה צדקה גדולה אלף זהובים, כי הצדקה מצטרפת בחשבון גדול..."

וממשך וכותב: "ויש שהיו רוצים לומר, כי יותר טוב שייתן מעט בהרבה פעמים משיתן הרבה בבת אחת, מפני שאומרים כי בכל אחת ואחת מצוה בפני עצמה, ודברי חכמים אינם מוכיחים כך, אדרבה

עוד מתרץ החיד"א (פני דוד): על פי מה שאומרת הגמרא במסכת בבא בתרא (דף י) דטורנוטרופוס אמר לר' עקיבא אם הקדוש ברוך הוא אוהב את העניים למה אינו מפרנסן והוא משל למלך שכעס על עבדו וכו' והשיבו ר"ע דהוא משל למלך שכעס על בנו וכו' והיינו לזכות לעשירים שינצלו מגיהנום. והנה פ"ק דקידושין איכא פלוגתא דר' יהודה סבר בזמן שעושים רצונו של מקום דווקא נקראו בניי ור"מ סבר דבכל אופן נקראו בניי וק"ל כר"מ כמ"ש הרשב"א בתשובה ולפ"ז יכול לעשות צדקה עם הכל. וכבר כתבנו במקום אחר דההיא דפ"ק דבתרא הכשילים בבני אדם שאינם מהוגנים לא אתיה ככולי עלמא, וז"ש נתן תיתן לו ריבה בנתינות שייתן לכל עני שבישראל דהכל מצוה, ולא ירע לבבך מצד היצר הטוב נמי דשמא אין זה הגון ונמצא דחטא איכא דדווקא למי שהוא בסוג בן שרי לעשות צדקה כדאסברה ניהלן ר' עקיבא וזה טענה מצד יצר הטוב נמי ועל כן אמר ולא ירע לבבך דכולל יצר הטוב ויצר הרע. כי בגלל הדבר הזה יברכך וכו' דכל ישראל נקראו בניי ומצוה לעשות עמהם צדקה וכדעת רבי מאיר.

במשנה שכיר בפרשה כתב על פי מה שנאמר בשם רבינו הקדוש מצאנו זקוק"ל דבקיום מצות צדקה צריך לחוש שייתן בעבור מצות השם שצווה ליתן צדקה ולא בשביל רחמנותו על העני, יען ששומע צרת העני שמוטל ברעב וכדומה ונתרכך לבו בקרבו ומשתתף בצער, דאז נמצא דנותן רק בשביל עצמו להסיר כואב הלב שבקרבו שנתעורר

לאחר פרפורי גסיסה ארוכים מאוד לצערנו הרב מערכת המיזוג אוויר המרכזית בבית המדרש שלנו בגבעת זאב שבקה חיים באופן סופי. ולכן אני נאלצים לערוך התרמה כדי לגייס כסף כדי שנוכל לקנות 4 מזגנים (במקום המיזוג המרכזי) לטובת הלומדים משתתפי השיעורים מתפללי וכל באי בית המדרש.

זו ההזדמנות שלכם להנציח את היקרים לכם בבית ה'.
עלות כל מזגן כולל התקנה הינו ₪3500.

המעוניין לזכות את הרבים ולזכות במצווה חשובה ויקרה זו

יכול לפנות אל הרב יוסף ויצמן טלפון: 052-8144488

הרב שמעון טלפון: 058-7700681

ניתן לתרום גם בביט למספר: 052-8144488

איש לרעהו יעזור ולאחיו יאמר חזק

והנה כתב הרמב"ם על המשנה מסכת אבות (פ"ג טו) וז"ל: אחר כך אמר, שהמעלות לא יושגו לפי שיעור גדול המעשה, אלא לפי רוב מספר המעשה. וזה, שהמעלות אמנם יושגו בכפול מעשי הטוב פעמים רבות, ובזה יושג הקניין, לא בשיעשה האדם מעשה אחד גדול ממעשי הטוב, שבו לבד לא יושג קניין. משל זה, שהאדם אם ייתן למי שראוי אלף דינר, בפעם אחת ולאיש אחד, לא תושג לו מעלת הנדיבות בזה המעשה האחד הגדול, כמו שתושג למי שיתנדב אלף פעמים באלף דינר, וייתן כל דינר מהם על צד הנדיבות, לפי שזה ייכפל על ידו מעשה הנדיבות אלף פעמים, ויושג קניין חזק, וזה פעם אחת בלבד התעוררה הנפש התעוררות גדולה למעשה טוב, ואחר כך פסקה מזה. וכן בתורה אין שכר מי שפדה אסיר במאה דינר, או נתן צדקה לעני במאה דינר שהיו די מחסורו, כמו מי שפדה עשרה אסירים, או השלים חסרון עשרה עניים, ואפילו בעשרה דינרים. ולזה תקיש. וזה הוא ענין אומר: לפי רוב המעשה אבל לא על פי המעשה. אם כן מוכח מדברי הרמב"ם דס"ל שעדיף לתת לעשרה אנשים סכום קטן מאשר לתת לעני אחד סכום גדול. ועיין בשו"ת משנה שכיר (או"ח סימן כו) וכן בשו"ת צנת פענח (סימן קע"ג) שתמהו על אותם מקומות שנוהגים לאסוף הרבה כסף לעני אחד והרי כתב הרמב"ם דיש מצווה לתת כמה פעמים.

וכן בספר העקרים (מאמר ג פ"ל) כתב גם כן: "כי אף אם יסכימו הכוונות ומספר המצות יתחלפו המדרגות מצד התחלף רבוי הפעולות ומיעוטן, כי אין ספק שהתמדת עשית פועל אחד בעצמו יקנה מדרגה יותר גדולה מעשית הפועל ההוא פעם אחת, והמשל בזה שני אנשים שווים בחכמה ובעושר ובכל דבר, והאחד נתן אלף זוז לצדקה בפעם אחת בכוונה ראויה, והשני נתן אלף זוז באלף פעמים - זוז אחד בכל פעם, כי אף אם הצדקה שווה בכמות תהיה מדרגת השני בלי ספק יותר גדולה ממדרגת הראשון, כי קיום צווים רבים בפועל האחד בעצמו וריבוי הכוונות אשר בפעולות ההן יותר טוב מקיום צווי אחד בכוונה אחת טובה וכו'."

מצטרפת, אף בצדקה פרוטה לפרוטה מצטרפת, אם כן חזינן שסכום אחד חשוב מאשר הרבה פרוטות קטנות. מכיוון דאמרין שכל הפרוטות מצטרפות זה לזה ונחשב לסכום אחד גדול.

האם עניים של משפחתו קודם לשאר עניים אפילו אם למשפחתו יש כדי מחייתם?

לומר לעניי בני ביתו וכדומה לא אמרינן התאב תאב קודם אלא קודמים בכל צרכיהם אפילו לעניי עירך שאין להם מזון ומחיה כלל. וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן ל"ב) הוכיח מדברי האור זרוע והרקנטי דכל הקדימות הם לגמרי אפילו לכל צרכיהם. ובשו"ת עמק שאלה (יו"ד סימן ס"ט) דן בדברי של הפנים יפות שהביא החתם סופר האם כוונתו על אביו ואמו ובניו ובנותיו הקרובים לו ביותר או על כל הקרובים, ודעתו נוטה דעל כל הקרובים. מו"ר הגרש"ה וואזנר זצוק"ל בספרו שו"ת שבט הלוי (חלק ה' סימן קל"ה ס"ק ה') חולק על כך שכתב דרבים הבינו מדברי החתם סופר דדעתו דקרובים קודם לכל צרכיהם לפני עניי עירו אפילו לכדי מחייתם, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סו"ס ל"ד) הבין כן, וכן בספר ליקוטי הלכות (הלכות צדקה) שגם כן הבין כן, אבל לפי דעתו לא דקו דרבנן בהא מילתא דהרי מהחתם סופר עצמו (שם סימן רכ"ט) יוצא בבניאור שדווקא אביו קודם לכל צרכיו - כיון שיש בזה גם גדר כבוד אב אבל לא שאר קרובים, ואף על פי שבספר ליקוטי הלכות ר"ל שדעת החתם סופר דשאר קרובים כמו אביו בזה הרואה בפנים יראה דאין זה אמת, וכמו כן כתב הח"ס בתשובותיו (יו"ד סו"ס רל"ד) דכל הקדימות אינם אלא להקדים ולא לדחות נפשות אחרות כשחסר להם הכי נצרך, אבל מה אעשה שכולם לא דקו בדברי הפנים יפות בפנים שכתב בפסוק כי יהיה בך אביון וז"ל הטור ומרן השו"ע (יו"ד סי' רנ"א) ועניי ביתו קודמין לעניי עירו וכו' כפי מה שהעתיק החתם סופר בשמו. וסיים מו"ר הגרש"ה וואזנר זצוק"ל לפי זה י"ל הא דכתוב כי יהיה בך אביון ולא כתב כי אביון בך - לומר כיון דמבך נפקא בני ביתו לומר דמזונות ב"ב לפי כבודו אינו בכלל התאב תאב קודם דהיינו בניו ובנותיו הסמוכים על שולחנו ע"כ, הרי ברור מללו דבני ביתו אינו הגדרת קרוביו אלא בני ביתו ממש דהיינו הסמוכים על שולחנו מבניו ובנותיו דזה נמדד בהלכה בערך כבוד עצמו דקודם לכל צרכיו, אבל בקרוביו לא קאמר, וממילא גם החתם סופר עצמו לא כיון לזה אלא דהחתם סופר לא העתיק דברי הפנים יפות בשלמותו, וגם הח"ס דעתו דקרוביו אינם קודמין לשאר עניים בכל צרכיהם מלבד אביו.

האם מותר לעני להציג את עצמו כאילו הוא בעל מום כדי שירחמו עליו יותר ויתנו לו יותר צדקה?

פסח אלא כל בעל מום כמו שפירש הערוך בערך חגר כבד פה וגו' ית"י חגר פומאי וכן ערל שפתים ת"י חגר ממלל עכ"ל שעל כן הוא עושה עצמו בעל מום, ופרט סומא ופסח שהן מומין גדולים כאלו אי אפשר לו לו לרדוף אחר הצדקה שהוא סומא או פסח ועושה כן כדי שיהו הבריות מרחמים עליו ביותר ויתנו לו יותר מכדי צרכו עכשיו ועל כן אמר שעונשו כן שיהיה כאחד מהם שאז יתנו לו יותר מכדי צרכו עכשיו ומייתי מקרא שנאמר צדק צדק תרדוף. נראה דה"פ צדק כשאתה צריך ליטול צדקה טול אותה בצדק וביושר דהיינו שאם אתה בריא ולא סומא ולא פסח ותוכל למצוא צדקה כדי צורך ברדיפה אחריה תרדוף ולא תעשה עצמך סומא או פסח כאילו לא תוכל לרדוף אחר הצדקה כדי שירחמו עליך ביותר ליתן לך יותר מכדי צרכיך שלא בצדק וביושר, ואמר למען תחיה שלא תבקש ליטול צדקה רק למען תחיה דהיינו כדי חיותך וצרכיך ולא ביותר מכדי חיותך וצרכיך.

עשיר שאינו נותן צדקה האם מותר לרמאות אותו כדי שיתן כסף לקנות עיר ולחלקם לעניים?

טרפון ונשקו על ראשו, אמר לו רבי אלופי, רבי בחכמה, ואלופי בדרך ארץ.

והנה רבנו החיד"א הקשה בספרו פתח עיניים בגמרא במסכת בבא בתרא (דף י"ב) איזה היתר היה לו לרבי עקיבא לשקר לרבי טרפון שהולך לקנות לו עיר עם הכסף, וכוונתו היה להוציא ממנו כסף לצדקה לעניים?

ומת"ר החיד"א (שם): על פי מה שכתב מרן בשולחן ערוך (יו"ד הלכות צדקה סימן רמ"ח ס"א) מי שנותן פחות ממה שראוי ליתן, בית דין היו ג' כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו ולוקחים ממנו מה שראוי לו ליתן, ע"כ,

שבא ללמוד דאפילו אם נותן מעט מעט מצטרף ביחד, ומכל שכן אם ייתן הרבה בפעם אחד."

ובגיליוני הש"ס בגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט ע"ב) הוכיח מדברי הגמרא שלא כדעת הרמב"ם דאמרין התם מה בגד כל נימא ונימא

"כי יהיה בך אביון... לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ... כי פתח תפתח את ידך" (טו ז).

כתב מרן בשולחן ערוך (יו"ד הלכות צדקה סימן רנ"א סעיף ג') דעניי ביתו קודמין לעניי עירו.

יש לחקור האם עניי ביתו קודם אפילו שיש להם אוכל כדי מחייתם רק אין להם הרווחה או דלמא רק כשאין להם כדי מחייתם הם קודם.

הנה בפנים יפות (פרשת ראה) כתב שהמקור להלכה שעניי בני ביתו קודם לשאר עניים ילפינן מהא דכתוב כי יהיה בך אביון דהאי בך מיותר, אלא העניין הוא שאמרו בקרא דלעיל אפס כי לא יהיה בך אביון דקאי על אדם עצמו, ה"נ קאי על בני ביתו, ואיתא בספרי אביון תאב - תאב קודם, נראה דהיינו שחיוב הצדקה היינו לכל אחד לפי כבודו אפילו סוס לרכוב עליו כדאמרין בגמרא במסכת כתובות (דף ס"ז ע"ב) מ"מ מי שחסר לו בעיקר חיותו הוא קודם אפילו בהני דכתיב בתר הכי דקרובין קודמין לאחרים, ועניי עירך לעניי עיר אחרת היינו כשהם שווין, אבל עני ביותר מחברו חיותו קודם לכבוד חברו, והיינו דהקדים הכתוב אביון לומר דתאב תאב קודם לכל הנזכר בפסוק אחרי זה, לפ"ז י"ל הא דכתיב כי יהיה בך אביון, ולא כתיב כי יהיה אביון בך לומר כיון דמ"בך" נפקא בני ביתו לומר דמזונות בניו תתן לפי כבודו אינו בכלל התאב תאב קודם דהיינו בניו ובנותיו הסמוכים לשולחנו.

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן רל"א) כתב וז"ל: ראיתי במורי הפלאה על התורה פרשת ראה כי יהיה בך אביון באחד שעריך דדריש ספרי אביון התאב תאב קודם ושוב דריש עניי עמך קודמין וכו' ועניי קרוביך קודמין כתב ז"ל לכן הקדים התאב תאב קודם לומר עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת היינו אם שניהם צריכים למזון או לכסות אבל אם עניי עירך יש להם כדי חיותם אלא שאין להם הרווחה כלל לזה עניי עיר אחרת קודמין לעניי עירך דהתאב תאב קודם עוד דריש בספרי כי יהיה בך אביון בך ר"ל בעצמך היינו בני ביתו קודמין אף לבני עירו ואמר הגאון ז"ל דלחכי כתיב כי יהיה בך קודם אביון

איתא במשנה במסכת פאה (פ"ח מ"ט) כל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן ההקנה, עד שיהיה כאחד מהם שנאמר "צדק צדק תרדוף" (דברים ט"ז).

יש לחקור האם עני מותר לו לעשות עצמו בעל מום כדי שירחמו עליו יותר ויתנו לו יותר צדקה ורק אדם שאינו נצרך לבריות אסור לו לעשות כן או דילמא אף לעני יש איסור לעשות עצמו בעל מום.

והנה התפארת ישראל (שם) כתב שהמשנה מיירי באחד שעושה את עצמו בעל מום, מפני שרוצה שירחמו עליו ויתנו לו צדקה, ואפילו כשהוא באמת עני ייענש, משום שממעט בכבוד שמים, כי על ידי מעשיו, רואים כולם שכאילו ה' יתברך ברא בעל מום נוסף בעולמו, והרי הרואה בריות יפות, צריך ליתן שבח לשמו יתברך כדאמרין בגמרא במסכת ברכות (דף נח ע"ב) ואם כן זה שעושה עצמו נכה וכדומה, הרי הוא כפוי טובה, וממעט בשבחו של הקדוש ברוך הוא.

וכן כתב המהרש"א במסכת פאה (פרק ח) וז"ל: נראה דמיירי גם בצריך ליטול והיו נותנים לו, אלא שעושה עצמו חגר שפירושו בלשון תרגום לאו דווקא

"כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשה ידיך" (טו ז)

איתא במסכת כלה (פרק א הלכה כ"א) אמרו עליו על ר' טרפון שהיה עשיר גדול, ולא היה נותן מתנות לאביונים, פעם אחת מצאו עקיבא, אמר לו רבי רצונך שאקח לך עיר אחת או שתים, אמר לו הן, מיד עמד ר' טרפון ונתן לו ארבעת אלפים דינרי זהב, נטלן ר' עקיבא וחילקן לעניים, לימים מצאו ר' טרפון, אמר לו: עקיבא, היכן העיירות שלקחת לי, תפסו בידו והוליכו לבית המדרש, והביא ספר תהלים והניחו לפניו, והיו קורין והולכים עד שהגיעו לפסוק זה "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד" עמד ר' י

עיר אחת, רק כוונתו הייתה על המלאכים והיכלות העליונים שנבראו מאותה המצווה הקדושה ההיא שקיומם הוא לנצח, והם ג"כ נקראים בשם עיר כדאיתא במדרש על הפסוק "עיר גיבורים עלה חכם" - עיר גיבורים עיר של מלאכי השרת עלה חכם זה משה, והכבוד שאדם מתכבד שם ע"י זה הוא ג"כ לנצח וזהו שכתוב "וצדקתו עומדת לעד קרנו תרוממנה בכבוד", ורבי טרפון שבסופו של דבר נודע לו על זה ג"כ לא הקפיד עליו ח"ו אדרבה הוסיף בו אהבה ונשקו על ראשו שהחליף לו חצרות זמניים בהיכלות הקיימים.

האם יש חיוב לתת צדקה לעני כדי שיוכל לקיים מצוות?

שחסר לו לקיים מצוות. ואדרבה יש להביא ראיה שאין חיוב צדקה לתת לעני, שיוכל לקיים מצוות, מהגמרא במסכת כתובות (דף ס"ז ע"ב) שנאמר "די מחסורו אשר יחסר לו", וזוהי אשה. ולכאורה צ"ע הרי יש מצוה לשאת אשה, אם כן הרי זו צדקה, ומוכח שאין חיוב מדין צדקה לתת לעני כדי שיוכל לקיים מצוה.

ועוד ראיה: שהרי נאמר בירושלמי במסכת פאה (פ"א ה"א) תני רשב"י גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקדוש ברוך הוא יותר מכבודו, נאמר כבוד אביך ואמך, ונאמר כבוד את ה' מהונך, מה אתה מכבודו ממה שחנך, עושה סוכה ולולב שופר תפילין וציצית, אם יש לך אתה חייב, ואם אין לך אין אתה חייב. אבל אצל כיבוד אב ואם, בין שיש לך ובין שאין לך, כבוד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסובב על הפתחים, הרי מבואר דאם אין לו לקנות לולב שופר תפילין וציצית פטור ממצוות אלה, ואינו חייב לחזור על הפתחים כדי לקיים מצוות, וממילא אין גם חיוב לתת לעני כדי שיוכל לקיים מצוות, שהרי הוא פטור מהמצוות.

ובביאור הלכה הקשה על דברי הירושלמי שאין חיוב לחזור על הפתחים, והרי קיי"ל שעל נר חנוכה וארבע כוסות צריך לשאול על הפתחים אף שהם מדרבנן, וכ"ש במצוות דאורייתא, ואין לומר דהוי פרסומי ניסא שהרי גם על נר שבת שואל על הפתחים ונשאר בקושיה, וכבר הקשה כך במור וקציעה.

יש שמתרצים: שמה שחייבים ליתן לעני כסף לקיום מצוות, הוא מדין ערבות, וכמו שמבואר בשער הציון (סימן תרנ"ה סק"ה) דאם חסר לחברי מצוה הרי זה כאילו חסר לי, ולכן אם חסר לחברי אתרוג, הרי זה כאילו חסר לי, ומה שצריך פסוק מיוחד להשיאו אשה, אולי מיירי באינו יכול להוליד שאין כאן מצוה אלא צדקה מדין אשר יחסר לו. וכן בשו"ת להורות נתן (חלק ו' סימן פ"ט) כתב דליכא מצות צדקה לעני כדי שיוכל לקיים מצוות. והביא ראיה לדבריו ממה שכתב מרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן ר"ג ס"א) כמה נותנים לעני? די מחסורו אשר יחסר לו, כיצד היה רעב יאכילהו, היה צריך לכסות יכסהו, אין לו כלי בית קונה לו כלי בית, ואפילו היה דרכו לרכוב על סוס וכו', וכן כל אחד ואחד לפי מה שצריך, הראוי לתת לו פת נותנים לו פת, עיסה נותנים לו עיסה, מטה נותנים לו מטה, הראוי ליתן לו פת חמה חמה, צונן צונן, להאכילו לתוך פיו מאכילים, אין לו אשה ובא לישא משיאין לו, ושוכרים לו בית ומציעים לו מטה וכלי תשמישו ואח"כ משיאין לו אשה עיין שם. הרי דאף שהאריכו לפרט כמה עניי צדקה, מכל מקום לא הזכירו שום צרכי מצוה אלא צרכי הגוף בלבד. ולא אמרו שאם אין לו מזוזה או תפילין או לולב שחייבים ליתן לו. ומשמע לכאורה דבסיפוק צרכי מצוה ליכא דין צדקה.

והקשה על מה שכתב הפרי מגדים המובא בביאור הלכה (סימן ל"ז ס"ג ד"ה וי"א) שבעני כל ישראל מצווים להחיותו ליתן לו תפילין עיין שם. וצריך עיון מנלן דבקיום מצוה איכא דין צדקה. ובשו"ת חתם סופר (ח"ו קובץ תשובות סימן מ"ו) כתב כאשר יש לפנינו עני שזקוק לחם ועני שזקוק למעות קיום מצות ד' מינים ואין מספיק לשניהם, דודאי הזקוק לחם הוא קודם, ומבואר בדבריו דכאשר יש מספיק לשניהם מחוייבים לתת לעני מדין צדקה אף לצורך קיום מצוות, דהו"ל בכלל די מחסורו אשר יחסר לו, וצ"ע.

אדם שהולך לאסוף כסף לצדקה האם מקבל שכר יותר מהנותן צדקה? הוכח מפרשת השבוע!

והקשו הפרישה, הט"ז והברכי יוסף: דנראה דסבירא ליה להטור ז"ל דהמעשה והנותן צדקה שווים הם לענין השכר, ובאמת הוא דבר התימה שהרי מצינו במימרה דר' אלעזר דקאמר גדול המעשה יותר מן העושה וכו' ואם כן מוכח שהשכר שלהם אינו שווה.

וכיון שמותר לכפות לצורך צדקה אף שלא ברצונו, אי"כ בוודאי שמותר לרמות עליו כדי להוציא כסף לצדקה, לכן היה מותר לרבי עקיבא לרמאות את רבי טרפון.

ולכאורה יש להקשות: דהנה מו"ר הגרש"ה וואזנר זצוק"ל הביא בספרו שו"ת שבט הלוי זצ"ל דמי שהולך לאסוף כסף לכולל אסור לרמות את האנשים ולומר שהולך לאסוף להכנסת כלה, אף על גב דכופין על הצדקה.

החפץ חיים בספרו אהבת חסד (חלק ב פרק י"ד) מתיר: רבי עקיבא ח"ו לא היה משקר מתחלה לרבי טרפון במה שאמר לו שיקנה עבורו

אנחנו בונים את העתיד כבר עכשיו!
הננו שמחים להזמין לסיור לימודי שנינו וחזרה בחברותנו בישיבת המתמידים לכיתות ז ח. סדר הלימוד מתקיים בכל ערב בשעה 19.45-20.45 בבית המדרש "בית - יוסף" רחוב קרית יערים 32 גבעתיים זאב מלגות מיוחדות לנערים המגיעים ולומדים בהתמדה. לפרטים והרשמה: 050-4181336 052-8144488 מספר המקומות מוגבל!

גם אתה יכול לקחת חלק בלימוד התורה על ידי אימוץ והחזקת ילד בסך 200 ₪ לחודש שיזכיר אותך או את היקרים לך וילמד כל יום לזכותך ולהצלחתך
לפרטים הרב יוסף ויצמן 052-8144488
ניתן לתרום ולמסור שמות גם בביט במספר 052-8144488

"כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשה ידיך".

יש לדון האם יש חיוב מדין צדקה לתת לעני מעות עבור שיוכל לקיים מצוות כגון אם אין לו אתרוג, דאולי החיוב של צדקה הוא רק עבור צרכי הגוף, ולא עבור קיום מצוות, שהרי מי שאין לו אמצעים לקיים מצוה, הוא אנוס ופטור, ואולי אין חיוב לתת לו צדקה עבור כך.

הנה בשו"ת חתן סופר (סימן צ"ב) דן האם יש מצוה לתת צדקה לעני כדי שהעני יוכל לקיים מצוות. ומסיק: שאין בזה מצוות צדקה, אבל יש בזה מצוות חסד, וכתב שיש מעלה למצוות חסד על פני מצוות צדקה, שעל הצדקה אין כופים, מפני שהיא מצוות עשה שמתן שכרה בצדה, כמו שמבואר בתוספות במסכת כתובות (דף מ"ט ע"ב ד"ה אכפיה) משא"כ מצוות חסד היא מצוות עשה, כמבואר ברמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה ח) וז"ל שצונו להדמות בו יתעלה לפי יכולתנו והוא אמרו "והלכת בדרכיו" ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הקדוש ברוך הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הקדוש ברוך הוא נקרא חסיד אף אתה היה חסיד, ובא בפירוש גם כן שענינו להדמות בפעולות הטובות והמידות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה.

אבל בביאור הלכה (סימן תרע"א ס"א ד"ה ואפילו) כתב בשם החמד משה שהגבאים חייבים ליתן לעני שמן כדי שיוכל להדליק נר חנוכה, כמו שחייבים לתת לעני ארבע כוסות בליל פסח, יעו"ש, משמע שחייבים לדאוג לעני, אף לקיום מצוות מדין צדקה, ועכ"פ מדין ערבות.

ובמשנת יעב"ץ (או"ח מועדים הלכות פסח סימן ז' ס"ק ג) הקשה מנא להו לחמד משה ולביאור הלכה שיש חיוב לתת לעני כדי שיוכל לקיים מצוה, דלא מצינו חיוב צדקה אלא לצרכי גופו, ולא מה

איתא בגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט' ע"א) גדול המעשה יותר מהעושה.

והנה הטור (יו"ד סימן רמ"ט) כתב וז"ל: ואם אין בידו ליתן לו ויכול לעשות לאחרים שיתנו לו שכרו גדול כשכר הנותן.

התורה תמימה (הערות שמות פרק י"ז הערה ד) כתב: מכיוון שהמעשה עצמו הוא ליה כאילו עשה בעצמו, כמו שמבואר בגמרא במסכת סנהדרין (דף צ"ט ע"ב) כל המעשה את חברו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, לכן זכותו כפול שגם זכה את חברו במצווה.

וכתב החיד"א בספרו פני דוד (פרשת ראה) רמז להלכה זו מהפסוק בפרשתו "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשה ידיך" דהכוונה אם גרמת שיהיה נתינה מאחרים, מעלה אני עליך תיתן לו כמ"ש הטור שכרו כנותן "ולא ירע לבבך" שהיית רוצה לתת וזה שהשתדלת שאחרים יתנו אינו חשוב בעיניך, לא היא "כי בגלל הדבר הזה" שהשתדלת עם אחרים, וזה שאמר כי בגלל הדבר לשון דיבור שהשתדלת בדברך, יברכך ה' ומה שאמר בתתך לו הכוונה בעבור תתך לו שהיית חפץ לתת לו משלך כאמור.

וכן כתב החפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ה סוף פ' ט"ז) וכן כתב הכלי יקר כתב שיש לומר שענין זה, לעשות אחרים שיתנו צדקה, נרמז בפסוק "על כן אנכי מצווך לאמר" (דברים ט"ו י"א) שתאמר תגיד ותעשה לאחרים "פתח תפתח את ידך".

ובכתב סופר כתב להסביר לפי זה את דברי המדרש המובא ברש"י בספר משלי על הפסוק "כבוד את ה' מהונך" (ג ט) וכתב רש"י בשם המדרש אל תקרי מהונך אלא מגרונו, עיין בשו"ת אבני חפץ (סימן כ"ט ס"ק י"ז) שכתב שלא ידע היכן מקור דבר זה, דיש להקשות איך יכולים לקיים מצות צדקה על ידי הגרון, והסביר ע"פ מה דאמרין בגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט' ע"א) גדול המעשה יותר מן העושה, וזה כוונת המדרש אל תקרי מהונך, לא העיקר מי שנותן צדקה, אלא צריך נמי שיהא מתרים אחרים דהיינו שהולך לצעוק בגרון שיתרמו כסף.

ובערוך השולחן (סימן רמ"ז סעיף ה' בסוגריים) כתב וז"ל קבלתי כי על ידי שאדם מאסף צדקה מאחרים, על ידי זה מציל את דורותיו הבאים אחריו מלחזר על הפתחים עכ"ל.

ובספר אהבת שלום: הסביר את דברי הגמרא במסכת שבת (דף קנ"א ע"ב) אמר רב יוסף נקטינן, האי צורבא מרבנן לא מיעני, והא קא חזינן דמיעני, אם איתא דמיעני, אהדורי אפתחה לא מיהדר, שהסביר הכוונה שלא הלך לאסוף כסף לאחרים שמי שאוסף כסף לאחרים לא יצטרך לאסוף בשבילו.

מי שאין לו כסף לתת צדקה לעניי הבא לפניו אבל מחזק ומעודד אותו בדברים האם קיים מצות צדקה? הוכח מפרשת השבוע!

ובמאירי בגמרא במסכת בבא בתרא (ד"ט ע"ב) כתב: אמרו הנותן פרוטה לעני מתברך בשש והמפייסו בדברים אף על פי שלא נתן מתברך באחת עשרה מכאן ואילך צא וחשוב נתן ופייס כמה הוא מתברך, ויש מפרשים המפייסו עם הנתינה מתברך באחת עשרה ושיטת הסוגיה מוכחת אף בלא נתינה ובלבד בשאין ידו משגת.

ולפי זה אפשר לפרש מה שכתב רש"י על הפסוק "כבוד את ה' מהונך" (משלי ג ט) בשם המדרש אל תקרי מהונך אלא מגרונו, והקשו המפרשים איך יכולים לקיים מצות צדקה על ידי הגרון.

אלא שהכוונה היא על פי מה דאמרין בגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט' ע"ב) דהנותן צדקה מתברך בששה ברכות והמפייסו באחד עשרה ברכות, דנתינת צדקה ע"י הרגשה טובה מעלתה יותר מנתינת צדקה סתם, וזה כוונת המדרש אל תקרי מהונך דהיינו שתתן סתם כסף, זה לא די רק גם תיתן לו הרגשה טובה ע"י גרונו, ולפי שיטת המאירי שאפילו אם תיתן רק מילים טובים לחוד אתה מתברך בכל הברכות.

איך אמרין שכל מי שמעשר מתעשר והרי במציאות אין אנו רואים שאנשים שנתנו מעשר התעשרו?

על אותן שהן במדרגות מיתה כמ"ש בגמרא במסכת ברכות (דף י"ח) רשעים בחייהם קרויים מתים, וזהו אין אדם מת דייקא וחצי, אבל צריך הרואה על האמת שלא יהיה במדרגה זו כי אם להיות לו מדת הסתפקות כמו שכתוב במשנה במסכת אבות (פ"ד) איזהו עשיר השמח בחלקו, שזהו נקרא עשיר באמת עבור שאצלו אין שום חסרון, אך לבא לזה המדרגה בכדי שיהיה לו מדה זו, הוא על ידי נתינת מעשר שסגולת מדה זו הוא להביאו למדרגה שיהא לו מדת הסתפקות להיות נקרא עשיר באמת כמבואר, וזהו כוונת המדרש: "עשר שלא תחסר" – שלא תטעה לומר כי כל עיקר כוונת נתינת המעשר יהיה בשביל שיתעשר בפועל בגשמי וזהו אינו כנודע שאין לך פנייה גדולה

הפרישה (יו"ד סימן רמ"ט) מתרץ: מה שאומרת הגמרא גדול המעשה יותר מן העושה הוא בענין שהוא מעשה לחבירו בעל כרחו בהא ודאי הוא כחו גדול, אבל כשאינו כופה שווין הם בשכר בהא דזוקא הוא דכתב הטור דהם שווים.

אבל הטורי זהב (ס"ק ב') דחה את דבריו של הפרישא: שאדם הנותן על ידי כפייה הפסיד זכותו, כדלעיל דין ג', אלא על כרחך טעות סופר נפל בטור וצריך לומר יותר מהעושה.

והברכי יוסף (יו"ד סימן רמ"ט) מיישב את דברי הפרישה: דמשכחת לה דיכפוהו לצדקה, ובעת נתינתה יהיה ברצון טוב ולב שלם, דבתחילה תקפו יצרו הרע וע"י עישוי וכפייה תשש כח יצרו הרע, ואחר כך כאשר בא לקיים המצווה הוא ברצונו, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות גירושין (סוף פ"ב) בענין כופין לגרש עד שיאמר רוצה אני, וזה ודאי הנה שכרו אתו, כי בעת קיום המצווה רצה בלב שלם לעשותה, ועל זה כתב הרב פרישה דשכרו של המעשה יותר מהעושה הזה, כיון דהא מיהא לא זכה לכופי יצרו הוא עצמו ולהתגבר לקיים מצוה, ומה שכתוב לעיל בדין ג' דהפסיד זכותו, היינו שגם בעת נתינתה טופסרא דליבה באנפיה שכיח, כי יצרו שכן עליו הענן, ויבן לו בית, ומתחילה ועד סוף לא נתרוקן רשות יצרו.

השלי"ה בגמרא במסכת מגילה פרק נר מצוה כתב: דהנה יש לשאול, טעמא מאי יהיה שכרו של המעשה מרובה מהעושה עצמו, אלא הענין הוא, דהעושה אינו יכול לעשות יותר ממה שיכולתו לעשות, אבל המעשה יכול לעשות כמה וכמה בני אדם בלי שיעור, נמצא אתה למד שהמעשה אחד ליתן עשרה זהובים, אין שכרו יותר מהעושה, והלוואי שיהיה שכרו כעושה, ועל זה אמר הטור, שכרו גדול כנותן, אבל אם אחר כך מעשה עוד כמה וכמה בני אדם, אז שכרו הרבה מאד, על כן יהיה אדם נותן לפי כחו, ויהיה מדתו גם כן לעשות הרבה בני אדם לדבר על לבם, או באיזה ענין שיהיה שיגרום שיתנו הרבה, ואז שכרו הרבה מאד.

ויש עוד כמה טעמים באחרונים מדוע גדול המעשה יותר מהעושה:

היעב"י (בגמרא במסכת בבא בתרא (שם) כתב: משום דיש לו ביזיונות כשהולך לאסוף כסף, מה שאין כן הנותן אינו מתבייש להיפך זה כבוד.

הכתב סופר (פרשת ראה) כתב: משום דבנתינת צדקה אפשר לומר שהיא אינו עושה לגמרי לשם שמים, משום שרוצה לתת שיחשבו שהיא טוב, אבל זה שעושה שהשני ייתן מתכוון יותר לשם שמים.

"כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשה ידיך"

איתא בספרי (פרשת ראה פיסקה ק"יז) על הפסוק "כי בגלל הדבר הזה" אמר ליתן ולא אמר לאחרים תנו אבל נוח לו בדברים טובים מנין שנותנים לו שכר על כך תלמוד לומר כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוהיך בכל מעשך.

וכן איתא באבות דרבי נתן (פרק י"ג) והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות כיצד מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ מעלה עליו הכתוב כאלו לא נתן לו כלום. אבל המקבל את חברו בסבר פנים יפות אפילו לא נתן לו כלום מעלה עליו הכתוב כאלו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם.

וכתב הכלי יקר (בפרשת ראה) על הפסוק "על כן אנכי מצווך לאמור פתח תפתח" וז"ל ומה שאמר על כן אנכי מצווך לאמר כי האמירה עיקר וטובה מן הנתינה שהרי הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו באחד עשר כדאמרין בגמרא במסכת ברכות וכן בגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט' ע"ב) וזהו לאמר לו דברי ריצוי ופיוס.

"עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" (יד כב)
והנה אמרין בגמרא במסכת שבת (דף ק"ט) וכן בגמרא במסכת תענית (דף ט' ע"א) דרשינן מכאן עשר בשביל שתתעשר.

יש להקשות: דהרי אנו רואים במציאות הרבה אנשים שנותנים ומקפידים על מעשר ואינם מתעשרים בפועל שיהיה להם ממון הרבה לזה?

במאור עיניים (פרשת ראה) מתרץ: על פי מה שאמרו חז"ל אין אדם מת וחצי תאוותו בידו - ובעל כרחך אין הכוונה שזה אי אפשר למצוא שיהא אדם בעולם שיהא לו מדת הסתפקות, כי החוש יכחיש זה כי עינינו רואות כמה אנשים שלמים שיש להם מדת הסתפקות, אך הוא

שתתעשר" והנה הוא על מנת לקבל פרס, ואמרינו בגמרא במסכת תענית (דף ט ע"א) "שאסור לנסות את הקב"ה אלא רק במעשר, ולמדו ג"כ מדברי הנביא "הביאו את כל המעשר ... ובחוננו נא בזאת" (מלאכי ג' ו) וטעמא בעי, אבל נלמד הדבר בדברי רבותינו עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר. וסיים הטעם למה כזאת לעשות מצוה על מנת לקבל פרס, ואמר למען תלמד ליראה, כי סגולת ושכר המעשר היא היראה והנה עניות ח"ו מעביר על דעת קונו כמו שאמרו חז"ל בגמרא במסכת עירובין (דף מ"א ע"ב) ודעת קונו היינו היראה דדא היא עיקרה היראה למדחל מיניה בגין דאיהו רב ושליט עיקרה ושרשא דכל עלמין (זהו"ק ח"א י"א ע"ב) על כן עשר בשביל שתתעשר למען תלמד ליראה, ופרס כזה מותר ומחויב לעשות, והנביא צווה ובחוננו נא בזאת, והבן, והנה שכר היראה תורה, אם כן מחוייב מאד על האדם לעשר בשביל שתתעשר למען ילמד ליראה והעניות לא יעבירונו על דעת קונו רק יירא את ה' כל הימים, ושוב כל התורה תחזור לאכסניה שלה וזה הפירוש יראת ה' אשר היא אוצרה. ואם כן לא מדובר בעשירות של כסף או של זהב אלא בעשירות של יראת שמים. ועוד נראה לבאר: דהרי יש הרבה הבטחות בתורה ודברי חז"ל על אותם האנשים שמקיימים כל מיני מצוות, אבל מכיוון שבני האדם עונותיהם גורמים לכך שלא יגיעה השכר על כל ההבטחות, ואולי אפשר לומר שזו היא כוונת הפסוק "עשר תעשר" ואולם ממשך הפסוק זה רק "למען תלמד ליראה" רק כשיש יראת שמים ואינו חוטא אז מגיע השפע, אבל כאשר האדם חוטא בחטאיו הרי הוא מפסיד את כל ההבטחות.

מדוע מי שמעשר מקבל דווקא את הברכה של עשירות?

שייטן עשרה זהובים ועשר מדות מעשר, דהיינו שיהיה לו מאה זהובים ומאה מדות תבואה, ונמצא שכל התבואה שהיה לו בפעם הראשון, דהיינו עשרה מדות שממנו נתן מדה אחת מעשר, על ידי זה זוכה שבשנה הבאה יזכה שייטן ממאה מעשר, והטעם לזה, כיון שכולם נכנסים במצווה כנ"ל, וזה הכוונה עשר – כאשר תיתן מעשר, תעשר את כל תבואת זרעך - בשנה הבאה תזכה שכפי התבואה שהיה לך בשנה העבר יהיה עתה כל התבואה מעשר. וזהו הרמז עשר בשביל שתתעשר.

המשתתף בסעודת שמחת חתונה והגיע עני כדי לבקש צדקה האם מחוייבים לתת לו שהרי העוסק במצווה פטור מהמצווה?

מיקרי, ואפילו הכי פטורים מתפלה ותפילין, מטעם דפרש"י דלעיל אדרבנן. ופסק בהגהות אשרי כר' שילא, דלאו עוסקים במצוות אינן, כדמוכח בספר אשרי, והשתא נראה לדברי אשרי, האידנא דבלאו הכי, אגן לא מכוונים בתפלה כולי האי, היו בני החופה חייבין בתפילה, דלאו עוסקים במצווה אינן, אבל לרש"י דתלי טעמא דהני תנאי, משום דסברי דהעוסק במצווה אינו פטור מן המצווה, ולעולם עוסקים במצוות אינן, אבל לא קימ"ל הכי, כדמוכח בכמה דוכתין בתלמוד, בההיא דשומר אבידה בפרוטה דרב יוסף וא"כ לדידן, היו פטורים כעין שאלתינו אתפילת המנחה. אם כן לפי דבריו לכאורה פטורים מלתת צדקה באמצע סעודת חתונה דהעוסק במצווה פטור מהמצווה.

והנה בשו"ת חתם סופר (סימן י"ד) דן האם אדם המסב בסעודת חתן וכלה פטור מליתן פרוטה לעני באמצע סעודת החתונה, ומצוי דבר זה, כי עניינם של עניים נשואות בסעודת נישואין, ואז חוזרים חלילה וגלגול חוזר משלחן לשלחן, ומפסיקין בין גברא לגברא לבקש על המחיה ועל הכלכלה, מטעם עוסק במצווה פטור מן המצווה? ומסיק: דאף לדעת התרומות הדשן והמגן אברהם דהמיסב בסעודת חתן וכלה פטור מכל המצוות, עם כל זה אין לפטור את המסובים בסעודת נישואין מלתת פרוטה לעני, ולא מבעיה לשיטת הראשונים כדאמרינן בתוספות בגמרא במסכת סוכה (דף כ"ה ע"א) דהעוסק במצווה פטור מהמצווה רק כשאין יכול לקיים שתייהן אבל כשיכול לקיים שתייהן אינו פטור, א"כ בוודאי שחייב לתת צדקה באמצע סעודת החתונה דיכול לקיים שניהם, אלא אפילו לשיטת הר"ן דהעוסק במצווה פטור מהמצווה אף כשיכול לקיים שניהם, מ"מ מודה הר"ן היכי דבשל יכול לעשות שתייהן בלי טירחה כלל מחויב במצווה מקרי, וא"כ במסובים בסעודת חתן הלא אין מבטלין כלום ממצות שמחת חתן וכלה בנתינת פרוטה דעל מקומן הם יושבים והעני בא, והא דפטור מפרוטה דרב יוסף במשיב אבידה, התם דעסוק

מזו ועוד שאנו רואים כמה שנותנים מעשר ואינם מתעשרים בפועל שיהא להם ממון הרבה, לזה מסיים המדרש ומפרש עשר בשביל שלא תתחסר פירוש כי מה שאמרתי לך עשר בשביל שתתעשר הפירוש הוא בשביל שלא תתחסר שלא יחסר לך תמיד ולא ימצא לך תמיד חצי תאוותך כמו באותן שהן במדרגות מת אלא אדרבה על ידי מצות מעשר תזכה למדת הסתפקות שלא תתחסר שידמה בעיניך תמיד שאינך חסר תמיד מכל טוב שזהו סגולת המעשר כאמור ואז תהיה נקרא עשיר באמת כמ"ש איזהו עשיר השמח בחלקו ולזה יכוון בנותן מעשר בשביל שיתעשר פירוש בשביל שיבא למדת הסתפקות על ידי קדושת מצוה זו שאין זו פנייה אלא אדרבה לשם שמים להיות זוכה למדרגה להיות שמח בחלקו ויהיה נקרא עשיר.

ולפי זה מפרש המאור עיניים באופן נפלא: מה שנאמר "ובחוננו נא בזאת אם לא אפתח לכם... והריקותי לכם ברכה עד בלי די" (מלאכי ג' ו) ודרשינן על כך בגמרא במסכת שבת (דף ל"ב ע"ב) "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די" והנה לפי הפשוט איך ימצא זה שיהיה אדם בעולם שכשישלח לו הקדוש ברוך הוא ברכה יאמר די, והלא אין אדם מת וחצי תאוותו בידו אך הוא כאמור למעלה שע"י מצוה זו יבא למדת הסתפקות ותמיד בכל מה שיתן לו הקדוש ברוך הוא יאמר די וזהו הסבר המילים "עד שיבלו שפתותיכם" ר"ל עד שתבאו למדרגה זו על ידי מצות מעשר שיבלו וכ"ו שתצאו מבחינה של אדם מת ותבואו למדרגת חי מדרגת הצדיקים, וכל זה על ידי מצות מעשר שיש לו סגולה זו שתבוא על ידי הברכה של השפעת הקדושה העליונה להיות נשפע עליו מלמעלה להיות לו מדת הסתפקות תמיד.

ועוד נראה לבאר על פי מה שכתב הבני יששכר (מאמרי חודש סיון מאמר ה) דבמצוות מעשר דרשו חז"ל "עשר תעשר עשר בשביל

הנה בקדושת לוי (פרשת ראה) כתב דבר נפלא בטעם הדבר דמי שמעשר מתעשר: דהנה כשאדם עושה צדקה, אזי הצדקה עולה למעלה לפני הקדוש ברוך הוא. והנה על דרך משל, האדם הנותן זהב אחד או מדה אחת תבואת מעשר, כשהצדקה עולה למעלה ומסתכלים זה המעשר מאין הוא בא, והוא בא מחמת שהיה לו עשרה זהובים או עשרה מדות תבואה, ונמצא אלו העשרה זהובים והעשרה המידות כולם נכנסים במצווה זו, כי מחמת שיש לו עשרה זהובים ועשרה מדות נותן אחד זהב או אחד מדה, ובה זוכה לשנה הבאה

"כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשה ידיך".

איתא בגמרא במסכת נדרים (דף ל"ג) וכן בגמרא במסכת בבא קמא (דף נ"ו) דהעוסק במצווה פטור מהמצווה, ולכן מי שעוסק במצווה פטור מלתת צדקה לעני, מכיוון שהעוסק במצווה פטור מהמצווה.

יש לחקור אותם אלו המשתתפים בסעודת חתונה ודרך העולם שבאים נצרכים לבקש כסף לצדקה באמצע החתונה האם המשתתפים חייבים לתת להם משום שעכשיו הם עוסקים בסעודת החתונה מקיימים מצוה והרי קיימ"ל העוסקים במצווה פטורים מהמצווה או דילמא דאינם פטורים וחייבים לתת.

הנה בשו"ת תרומות הדשן (סימן ז') ודבריו מובאים במגן אברהם (סימן ל"ח ס"ק ז') נשאל: האוכלים בסעודת חתן וכלה, בשבת קודם המנחה, שהיא עיקר שמחת סעודת חתן וכלה באלו הארצות, והשעה עוברת לתפלת המנחה, פטורים הן מן התפלה בשביל שמחת חתן וכלה או לאו? ומסיק: דהך מילתא תליא בפלוגתא דרבנן, בגמרא במסכת סוכה (דף כ"ה ע"ב) תניא חתן ושושביניו וכל בני החופה, פטורים מן התפלה, ומן התפילין וחייבין בקריאת שמע, משום רבי שילא אמרינן חתן פטור, וכולן חייבין, ופרש"י, פטורים מן התפלה, דבעי כוונה, ומן התפילין, משום דשכיח שכרות וקלות ראש, וחייבין בקריאת שמע, דמצוות כוונה אינו אלא בפסוק הראשון, משום רבי שילא אמרו, חתן פטור בקריאת שמע מכיוון דטריד, ושאר בני החופה חייבין, ולית להו להני תנאי העוסק במצווה פטור מן המצווה. ובהגהות אשרי כתב (סה): דאית להו להני תנאי העוסק במצווה פטור מן המצווה, ואפילו הכי חייבין בקריאת שמע, משום דבשל יכול לכוון, בפסוק אחד, לרבנן אפילו החתן, ולרבי שילא חתן אי אפשר לו לכוון דעתו כלל, ומודה רבי שילא דבני החופה אין חייבין רק בקריאת שמע, אבל לא בתפילין ותפילה, ולא משום דעוסקי במצווה הן, דאם כן גם בקריאת שמע יפטרו, אלא ודאי לא עוסקים במצוות

בוודאי אי אפשר לפטור המסובים ממצות צדקה. ובסוף דבריו מסיים: אמנם המנגנים בסעודות חתן לשם מצות שמחת חתן, דידים עסקניות באמת פטורים מלתת אז פרוטה לעני.

הנותן צדקה וסיפר על כך לאשתו האם זה נחשב למתן בסתר? הוכח מפרשת השבוע!

בי ההוא טיבותא אותו היום נתן העני לבו לדעת מי נותנם לו ההוא יומא נגהא ליה למר עוקבא לבי מדרשה, אתיה דביתהו בהדיה כיון דחזייה דקא מצלי ליה לדשא נפק בתרייהו רהוט מקמיה עיילי לההוא אתונה, יעו"ש.

וכתב המאירי במקום: צדקה יש בה מדרגות מהם שהוזכרו כאן, ומהם שהוזכרו במקומות אחרים, ומה שהוזכר כאן הוא שהנותן יודע למי נותן אבל המקבל אינו יודע ממי מקבל, והוא שהוזכר במר עוקבא שהיה רגיל ליתן בכל יום סלע בפתח של עני אחד שהיה שכונו, ופעם אחת העריב בבית המדרש ביתר מדאי, ולא רצה לילך ביחיד והוליך אשתו עמו, מפני שחשבה כגופו ולא הופקעה בסיבתה העלמת המתן, וכשהרגיש פעם אחת שהעני היה מחזר לידע מי הוא הנותן ברח לו כדי שלא להתבייש ממנו, ודרך הערה אמרו נוח לו לאדם להפיל עצמו בתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. אם כן מבואר בדברי המאירי שבה שאשתו יודעת מנתינת הצדקה, אין זה מגרע ממעלת מתן בסתר, מפני שאשתו כגופו, ומזה נלמד לעניינו, שאין חסרון בזה שאשתו תכתוב את הצ'קים.

מדוע רק בהריגת עיר הנידחת הבטיחה התורה שלא תתרגל לאכזריות ולא בכל מיתת בית דין?

האכזריות מקור הרחמים ישפיע בהם כח הרחמים מחדש לבטל כח האכזריות שנוול בהם מכת המעשה. יש להקשות: מדוע במיתת בית דין לא הצריכה התורה לברך את האדם שלא יתרגל לאכזריות הרי זה גם מעשה אכזרי על פי הטבע האנושי.

הנה הנצי"ב בהעמק דבר (פרשת ראה) כתב שמעשה עיר הנידחת גורם לשלש רעות בעם ישראל. א. שההורג נפש נעשה אכזר בטבע, והנה יחיד הנהרג בבית דין כבר נבחר לזה שלוחי בית דין, אבל עיר שלמה בעל כרחינו עלינו להרגיל כמה אנשים להרוג ולהיות אכזרים. ב. שאין לך אדם מאותה עיר שאין לו קרובים בעיר אחרת ומתגברת השנאה בישראל. ג. שנעשה קרחה ומיעוט בישראל, על זה הבטיח הכתוב שבה שתעסוק בזה בלי שום הנאה מביזה ישוב ה' מחרון אפו, ונתן לך רחמים. מדת רחמים.

איזה דג עולה ליבשה בערב שבת וחוזר לים במוצאי שבת?

שהרי כתב הרמב"ן בפרשת האזינו על "אמרתי אפאיהם אשבת מאנוש" (לב כו) על נהר הסמבטיון שהוא מלשון שבת (בלשון ערבי ובקלוקול הלשון).

וכמו כן צריך לומר שאותו דג הנקרא "שבוטא" היינו מלשון שבת או סבתא משום שטבעו מורה על מצוות שבתה בשבת. והיינו שאמרו רז"ל דרבא מלח "שיבוטא" שהיה מהדר בער"ש דווקא על דג שנקרא שבוטא משום ששמו וטבעו מורה על שבת. ואפשר שצידת אותו דג קשה מאוד אם לא בזמן שעולה מעצמו ליבשה בערב שבת, ולא נשאר אופן אחר כי אם בעת שעולה שהוא קצת קודם שקיעת החמה שאז אין זמן לבשל או לצלותו, ולכן אמרו שרבא "מלח" שיבוטא, שאין זמן לבשל ולצלות אלא רק למלוח ולאוכלו במליחה כמנהג איזה דגים שיכולים לאוכלן במלחן בעוד שהן חיים דהיינו בלי בישול, ועי"ש עוד אריכות בזה.

הוא בידו לשטוח ולנער האבדה והיא מלאכת ידיים, אבל מצות שמחת חתן וכלה אין המצווה לשמחם ביד דווקא, דגם אם מיטב בסעודה, ומשמחו בדברים, לפעמים בדברי תורה המשמחים או בדברים המשמח לב שומעיהם, ואין היד פועלת למצווה זו, על כן

"כי יהיה בך אביון וגו' לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ וגו' כי פתח תפתח את ידך".

אמרינן בגמרא במסכת חגיגה (דף ה' ע"א) על דבריו של שלמה המלך החכם מכל אדם "כי את כל מעשה האלוהים יבא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" (קהלת י"ב י"ד) מאי אם טוב ואם רע, אמרי דבי רבי ינאי זה הנותן צדקה לעני בפרהסיה, כי הא דרבי ינאי חזייה לההוא גברא דקא יהיב זוזא לעני בפרהסיה, אמר ליה: מוטב דלא יהבת ליה מהשתא דיהבת ליה וכספתיה.

וכתב המהרש"א (שם) לא שייך הכא לומר, הא דעשה דוחה לא תעשה, כיון דהיה אפשר לו לקיים שניהם וליתן לעני בסתר.

יש לחקור מה דינו של אדם שאשתו מסייעת בידו לכתוב צ'קים ולחלקם לעניים, האם על ידי כך הוא מאבד את מעלת מתן בסתר יכפה אף, כי הרי אשתו יודעת מהצדקה, ושוב אין זה נחשב למתן בסתר או לא.

הנה אמרינן בגמרא במסכת כתובות (דף ס"ז ע"ב) מר עוקבא הוה עניא בשיבבותיה, דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבעה זוזי בצניורא דדשא בחור שבמפתן הדלת יום אחד אמר איזיל איחזה מאן קעביד

"ונתן לך רחמים ורחמך" (יג יח)

והנה הכלי יקר (פרק י"ב) כתב לגבי הכאת עיר הנידחת טף ונשים ביום אחד שנראה אכזריות גדול ויש לחוש פן יהיה האכזריות קנין דבק בו ובזרעו, על כן אמר ונתן לך רחמים שתהיה רחמן בטבע על כל פנים על הבריות ובסיבה זו ירחמך ה' וזהו שאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך דהיינו שירבה את זרעך כי גם המה יהיו רחמנים כמותך.

וכן האור החיים כתב על הפסוק "ונתן לך רחמים ורחמך" וז"ל: כוונת מאמר זה כאן לפי שצווה על עיר הנידחת שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתם מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם, כמו שספרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר, והבחינה עצמה תהיה נרשת ברוצחי עיר הנידחת, לזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' רחמים הגם שהטבע יוליד בהם

"את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו" (יד ט).

בשו"ת שם משמעון העיר מדוע בגמרא במסכת קידושין (דף מא ע"א) מזכירה את שמו של הדג "שיבוטא", שרבא מלח בערב שבת, ועוד מעיר מדוע רק "מלח" את הדג ולא בישלו לגמרי.

ויישב על פי מה שהביא הסמ"ג (עשה כט) מדברי המדרש נמצא לשון דומה בפסיקתא רבתי (פכ"ג) על הפסוק "זכור את יום השבת – שמור את יום השבת", "זכור בים ושמור ביבשה".

וביאר זאת על פי מה שכתב ר' אליהו האיתמרי זצ"ל בספרו שבת מוסר (פ"ב) בשם האפודי, שיש דגים בים שבכל ערב שבת בין השמשות יוצאים ליבשה ונחים שם עד מוצאי שבת, והיינו "זכור בים ושמור ביבשה" שהים והיבשה הם סימן מובהק לשמירת השבת, ומעתה לא נפלאות היא ולא רחוקה היא לומר שאותו הדג הנקרא "שבוטא" מאותן מינים שפורשים בע"ש ליבשה, ושמו מוכיח עליו,

לאחר עספר ישנים של הדפסת והפצת עלון זה בארץ ובחו"ל, עאזר והוצאת העלון כרוכה בהוצאות כספיות גדולות, לצערנו הרב אנו נאלצים לצמצם מאוד את כמות הדפסת והפצת העלונים. מעוניין לזכות את הרבים? אתה יכול בשמחה להדפיס עלון זה ולהפיצו באזור מגורך. ניתן לעזור בהוצאת והפצת העלון ולהקדיש עלונים לזכו הרבים לבריאות אושר נחת זי"ק ולע"נ קרובים וידידים. העיונין להיות שותף בהוצאת העלון ולזכות את הרבים וכל לפנות לטלפון: 052-814448 ניתן ולהיות שותף בזיכוי הרבים ולתרום גם בביט בטלפון: 052-8144488